

Artur Fabiś

ORGANIZATORZY KSZTAŁCENIA DOROSŁYCH W SZWAJCARII

Ogólna charakterystyka zasad organizacji edukacji dorosłych w Szwajcarii

Szkoły dla dorosłych oraz instytucje i działania warunkujące ich pracę tworzą autonomiczny zakres oświaty dorosłych, zwany szkolnictwem dla dorosłych. Jego autonomia wynika nie tylko z odrębnych potrzeb i celów edukacji dorosłych, ale także z prawidłowości psychologicznych, które u osób dorosłych są odmienne niż u dzieci i młodzieży¹. Szwajcarska oświata dorosłych z pewnością należy do rozwiniętych, jeśli przyjmiemy za J. Pólturzyckim, że trwałość, powszechność i różnorodność edukacji dorosłych, to trzy podstawowe prawidłowości rozwiniętej edukacji dorosłych². Jej korzenie sięgają XVII wieku, a jej stan obecny wskazuje na ciągły i dynamiczny rozwój. Jednocześnie przy sięgających daleko w przyszłość planach rozwojowych można z pewnością mówić w tym miejscu o „trwałości” jako jednej z prawidłowości rozwiniętej edukacji dorosłych. Nie inaczej jest z „powszechnością” i „różnorodnością” i te prawidłowości można uznać za istniejące, przywołując choćby liczbę aktywnych edukacyjnie dorosłych Szwajcarów, która wynosi około 1,9 miliona i stanowi prawie 40% dorosłego społeczeństwa. Różnorodność ofert na rynku edukacji dorosłych w Szwajcarii oraz niezwykła różnorodność instytucji kształcenia dorosłych, szczególnie w sektorze prywatnym, sprawia, że wielu Szwajcarów znajduje w nich także jakąś część dla siebie. Choć i na tym obszarze dostrzega się wiele niedoskonałości, jak choćby mniej „uprzywilejowane” grupy społeczne (kobiety, starsi, biedni, obcokrajowcy itp.), których dostęp do kształcenia ustawicznego jest znacznie ograniczony.

Odpowiednie akty prawne w zakresie edukacji dorosłych regulują kompetencje państwa, które reprezentuje wiele urzędów podlegających Ministerstwu Gospodarki Narodowej oraz Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Wymienić tutaj można kilkanaście aktów prawnych. Pięć kantonów ma nawet odrębne ustawy, regulujące działalność edukacji dorosłych.

¹ J. Pólturzycki, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1997, s. 759.

² J. Pólturzycki, *Akademicka edukacja dorosłych – nowe potrzeby i możliwości*, [w:] *Rocznik Andragogiczny 2002*, Warszawa-Toruń 2002, s. 67.

W Szwajcarii dominuje edukacja dorosłych w tradycjach cywilno-liberalnych, dlatego jest tak dużo prywatnych organizatorów. Gotowość do płacenia za naukę wydaje się bardzo wysoka w porównaniu z innymi krajami. „System kształcenia dorosłych jest bardzo bogaty w sukcesy i jest ciągle rozwijającym się sektorem”³. Obok siebie działają placówki państwowe i prywatne, instytucje użyteczności publicznej i nastawione na zysk, kształcające w kierunkach zawodowych i ogólnych⁴.

W Szwajcarii brak jednej centralnej, państwowej organizacji koordynującej działania organizatorów kształcenia dorosłych. Podobnie jest w Niemczech, gdzie „[...] o wspólnych dla wszystkich krajów związkowych zadaniach i celach edukacji dorosłych decydują gremia narodowe: Konferencja Ministrów Edukacji (*Kulturministerkonferenz* – KMK), Komisja Federacji Krajów Związkowych ds. Planowania Edukacji i Wspierania Badań (*Bundes-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschung* – BLK), Rada Naukowa (*Wissenschaftsrat*)⁵. Wymienionych gremiów nie tworzą instytucje prywatne, niepubliczne, w przeciwieństwie do Szwajcarii, gdzie prywatni organizatorzy, małe zrzeszenia łączą się tworząc rodzaj organizacji „centralnych” (o czym będzie mowa w dalszej części tekstu). Inaczej jest we Francji, gdyż „podstawową rolę w organizacji i rozwoju oświaty dorosłych we Francji pełni państwo, zarówno w zakresie kształcenia ogólnego, zawodowego, jak i w innych formach edukacji. Traktując rozwój edukacji dorosłych jako narodowy obowiązek, państwo koordynuje działania instytucji państwowych i prywatnych, stowarzyszeń i organizacji, związków zawodowych i zakładów pracy”⁶.

Ta różnica w podejściu do edukacji dorosłych w Szwajcarii uwidacznia się również w jej finansowaniu, które ma rozmaity charakter i formy, a fundusze na oświatę dorosłych pochodzą z różnych źródeł. Dofinansowywane są:

– projekty edukacji dorosłych o zasięgu międzynarodowym, ale również krajowym (obejmującym całą Szwajcarię) lub regionalnym;

³ K. K a l c s i c s, *Ausbildung der WeiterbildnerInnen in der Schweiz und in Österreich*, [w:] „Grundlagen der Weiterbildung Zeitung” 2001, nr 3, s. 119.

⁴ Zob. także A. F a b i ś, *Edukacja dorosłych w Szwajcarii*, *Rocznik Andragogiczny* 2004, s. 113;

t e n ż e, *Idea kształcenia ustawicznego w ujęciu szwajcarskim – stan obecny i wskazania na przyszłość*, [w:] *Edukacja ustawiczna w szkołach wyższych – od idei do praktyki*, red. R. Góralska, J. Pólturzycki, Płock-Toruń 2004, s. 247.

⁵ H. S o l a r c z y k, *Edukacja ustawiczna w Niemczech w kontekście międzynarodowym*, Toruń 2001, s. 136-137.

⁶ L` *Education des adultes France 1972-1985*, red. J.M. Gouault, Paryż 1985, s. 59, za: E.A. W e s o ł o w s k a, *Oświata dorosłych we Francji*, Warszawa 1988, s. 42.

- kursy w zakresie edukacji dorosłych dla chcących podnieść swoje kwalifikacje, bezrobotnych, obcokrajowców itp. oraz doradztwo edukacyjne;
- stypendia dla uczestników kształcenia ustawicznego;
- badania w zakresie edukacji dorosłych, przede wszystkim na szczeblu międzynarodowym;
- konkretne zrzeczenia i ich związki oraz różnego rodzaju instytucje organizujące kształcenie dorosłych, jeśli podejmują kroki mające na celu usprawnienie działań w dziedzinie edukacji dorosłych;
- udział fachowców reprezentujących instytucje edukacji dorosłych w Szwajcarii w konferencjach krajowych i zagranicznych.

Ta wielość sposobów finansowania w środowisku organizatorów edukacji dorosłych powoduje pewien niedosyt i od dłuższego czasu mówi się w Szwajcarii o braku jednolitych przepisów, co sprawia, że finansowanie edukacji dorosłych jest różnorodne w poszczególnych kantonach. Największy chaos panuje na płaszczyźnie legislacyjnej. To jednak, jakie są przepisy związkowe i kantonalne nie interesuje przeciętnego uczestnika kształcenia dorosłych. Dla niego ważne jest, że przepisy traktujące o dofinansowaniu jego kursów i szkoleń nie są jednolite we wszystkich kantonach, co sprawia, że tworzą się grupy (regiony) uprzywilejowane. Nie jest to sprawiedliwe i prowadzi do nieporozumień. Dofinansowanie edukacji jest związane z miejscem zamieszkania. Studiując na tej samej uczelni, osoby z różnych regionów Szwajcarii płacą różne kwoty, wszystko zależne jest od kantonu, z którego pochodzą.

Istnieje 60-70 związkowych przepisów prawnych regulujących finansowanie kształcenia dorosłych. Bardzo trudno nakreślić obraz finansowania edukacji dorosłych w Szwajcarii. Tylko niektóre instytucje zajmujące się finansowaniem tej części edukacji przedstawiły sprawozdania i podzieliły się uwagami na temat finansowania edukacji dorosłych w Szwajcarii.

Około 200 milionów franków wydawanych jest na kształcenie dorosłych w Szwajcarii bezpośrednio przez państwo. Nie jest to kwota duża, wynosi bowiem 1,5% wszystkich wydatków państwa na kształcenie. I tak Urząd Kształcenia Zawodowego i Technologii (*Bundesamt für Berufsbildung und Technologie*) przeznaczają rocznie subwencje na kształcenie dorosłych w kierunkach zawodowych w wysokości około 50 milionów franków, podobną kwotę przeznaczają na ten cel kantony. Na kształcenie w kierunkach ogólnych wydawanych jest około połowę mniej pieniędzy. Koszty są rozłożone na instytucje zarówno szczebla gminnego, kantonalnego jak i związkowego. Kształcenie w zakresie edukacji dorosłych na poziomie uniwersyteckim w znacznym stopniu finansuje Urząd Kształcenia i Nauki (*Bundesamt für Bildung und Wissenschaft*). Rocznie na ten cel przeznaczają około 5 milionów franków. Około milion franków przeznaczanych jest przez urząd do Centrali

Edukacji Dorosłych Kształcenia Kadry Nauczycielskiej Szkół Średnich (*Weiterbildungszentrale der Mittelschullehrkräfte*). Urząd Rolnictwa (*Bundesamt für Landwirtschaft*) przeznaczają aż 20 milionów franków na doradztwo i kształcenie rolnicze w zakresie edukacji dorosłych. Z tych pieniędzy jest finansowane także kształcenie kantonalnych doradców w zakresie rolnictwa. Dofinansowaniem ośmiu organizacji centralnych zajmuje się Urząd Kultury (*Bundesamt für Kultur*), który rocznie przeznaczają na ten cel około 1,3 miliona franków. Sekretariat Związkowy Gospodarki (*Staatssekretariat für Wirtschaft*) wspiera działania 144 Regionalnych Centrów Pośrednictwa Pracy (*Regionale Arbeitsvermittlungszentren*), które w ramach działań na rynku pracy przeprowadzają kursy, symulacje, organizują praktyki. Działania na płaszczyźnie kulturowej oraz edukacji dorosłych są wspierane przez fundację Pro Helvetia działającą na zlecenie parlamentu. Rocznie fundacja ta rozdziela około 2 milionów franków.

Także kantony przeznaczają środki – około 150 milionów – na edukację dorosłych. Rozpiętość kwot jest jednak ogromna. Począwszy od kantonu Thurgau, którego budżet nie przewiduje takich wydatków poprzez prawie symboliczne kwoty jak 10 tys. franków szwajcarskich kantonu Appenzell, po 6,8 miliona franków stołecznego kantonu. Wszystkie te kantony należą do niemieckojęzycznej Szwajcarii. Kantony, w których mówi się po włosku i retoromańsku przeznaczają znaczne kwoty na edukację dorosłych. Tessin deżygnuje aż 3 miliony franków, a drugi pod względem wielkości kanton Graubünden niespełnia 300 tysięcy. Dla kantonów francuskojęzycznych brak danych. Wiadomo jednak, że jeden z mniejszych kantonów Szwajcarii – Genewa – przekazuje na ten cel aż 3,8 miliona franków.

Dalsze kształcenie leży także w interesie zakładów pracy, które partycypują w koszty kształcenia pracownika, pokrywając w jakiejś części lub w całości koszty związane z rozwojem pracownika. Jest to jednak zależne wyłącznie od zakładu pracy.

Jak widać z tego wyliczenia istnieje możliwość uzyskania funduszy na organizowanie aktywności edukacyjnej z rozmaitych źródeł. Przyjrzyjmy się zatem, jakie podmioty są najbardziej aktywne w organizacji oświaty dorosłych w Szwajcarii.

Instytucje kształcące dorosłych w Szwajcarii

Autorzy opracowania *Erwachsenenbildungspolitik in der Schweiz; Strukturen, Rechtsgrundlagen, Tendenzen*¹ wyróżniają sześć typów instytucji kształcących dorosłych w Szwajcarii.

¹ *Erwachsenenbildungspolitik in der Schweiz; Strukturen, Rechtsgrundlagen, Tendenzen*, SVEB Zürich 1995, s. 10.

1. Instytucje użyteczności publicznej. Są to instytucje powstałe i działające jako społeczne. Częściowo wynagradzana może być kadra zajmująca się kierowaniem placówki. W centrum działalności tego typu placówek, jak np. uniwersytety ludowe, organizacje kształcące rodziców itp., jest kształcenie dorosłych. Instytucje te mają także inne cele: pomoc socjalną, reprezentowanie pracobiorców, walkę o równouprawnienie, ochronę środowiska itp.

2. Instytucje, będące częścią przedsiębiorstwa, oferujące ogólnodostępne kursy. Są one w całości lub częściowo finansowane przez dane przedsiębiorstwo. Przykładem na skalę ogólnokrajową są Szkoły Mygros.

3. Komercyjne, prywatne instytucje. Szczególnie rozwinęły swoją działalność w kształceniu dorosłych w kierunku ogólnym z wykorzystaniem w zawodzie. Najczęściej są to kursy językowe, z zakresu informatyki, zarządzania i komunikowania się. Są to zarówno ogromne instytucje z filiami w całym kraju, jak również jednoosobowe firmy. Szkoły tego typu to najczęściej szkoły średnie prowadzące do matury i szkoły przygotowujące do zdobycia dyplomu zawodowego.

4. Szkoły państwowe i gminne. Dla kształcenia dalszego szczególne znaczenie mają kantonalne i samorządowe szkoły zawodowe. Także kantonalne szkoły średnie mają oferty edukacyjne dla dorosłych.

5. Instytucje prowadzone przez Kościół. W większości kantonów Kościół zreformowany i rzymskokatolicki mają oficjalny status, pozwalający zatrudniać personel na pełny etat, poza tym mają całą rzeszę pracujących nieodpłatnie.

6. Duże firmy i administracja państwowa prowadzą również swoją wewnętrzną politykę oświatową. Oferta edukacyjna jest podporządkowana zapotrzebowaniu jednostki zarządzającej. Istnieje jednak tendencja do otwierania oferty tych instytucji szerszemu gronu z zewnątrz.

Około połowa wszystkich kursów, z których korzystają Szwajcarzy pochodzi z instytucji prywatnych. Instytucje prowadzone przez duże firmy mają około 30% udziału w rynku edukacji dorosłych ukierunkowanej zawodowo; kolejne 15% przypada państwu⁸.

W innej publikacji autorzy sumują samodzielnych edukatorów oraz instytucje oświatowe i przedsiębiorstwa, w których głównym udziałowcem jest prywatny inwestor, podając liczbę 80% jako udział sektora prywatnego na rynku edukacji dorosłych w Szwajcarii.

⁸ *Tamże*, s. 10.

Najwięksi organizatorzy kształcenia dorosłych

W Szwajcarii można zauważyć tendencję do wzrostu liczby instytucji zajmujących się edukacją dorosłych. Powstają nowe mniejsze firmy specjalizujące się w jakiejś ściśle określonej dziedzinie, np. informatyce czy językach obcych. Jak już wcześniej wspomniano, także wielkie koncerny otwierają się z ofertą edukacyjną na szersze grono odbiorców. Zwiększa się oferta skierowana do bezrobotnych, a szkoły zawodowe poszerzają swój wachlarz ofert edukacyjnych ukierunkowanych zawodowo.

Procentowy udział największych instytucji oświaty dorosłych w Szwajcarii obrazuje poniższa tabela, z której jasno wynika, że największy potentat na rynku (znajdujący się w rękach prywatnych) Klubschulen Migros zagarnął prawie połowę rynku edukacyjnego dorosłych.

Tabela 1

Udział procentowy w rynku edukacyjnym największych instytucji oświatowych w Szwajcarii

	Oryginalna nazwa instytucji	Polska nazwa instytucji	Udział procentowy
1.	Klubschulen Migros	Szkoły Migros	44,5%
2.	AKAD (Akademikergesellschaft für Erwachsenenbildung)	Stowarzyszenie Akademickie Edukacji Dorosłych	19,3%
3.	Verband Schweizerischer Volkshochschulen	Związek Szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych	9,1%
4.	VSP Verband Schweiz. Privatschulen	Stowarzyszenie Szwajcarskich Szkół Prywatnych	2,9%
5.	KAGEB Kath. Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung	Katolicka Grupa Robocza Edukacji Dorosłych	2,8%
6.	SRK Kaderschule für die Krankenpflege	Szkoła Kadr Pielęgniarskich	2,6%
7.	Coop Freizeitzentren/Schulen	Centra Czasu Wolnego Coop	1,8%
8.	Zentrum für berufliche Weiterbildung Zürich	Centrum Doskonalenia Zawodowego w Zurychu	1,3%
9.	Berufsschule für Weiterbildung	Szkoła Zawodowa Dalszego Kształcenia	1,2%
10.	Schweiz. Bund für Elternbildung	Szwajcarski Związek Kształcenia Rodziców	1,1%

Źródło: R. Schröder-Naef, *Schweiz – Erwachsenenbildung, Länderbericht* zuhanden der OECD, Bern 2000.

Prawie 3/4 aktywnych edukacyjnie dorosłych wybiera ofertę Migros, AKAD lub Związku Szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych. W ofercie Migros można znaleźć prawie wszystkie rodzaje ofert, AKAD to oferta dla tych, którzy potrzebują akademickiego wykształcenia, gwarantuje dyplom o wysokim prestiżu, Związek Szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych to tradycyjna już oferta dla licznego grona osób zawierająca szeroki wachlarz kursów i szkoleń – obecnie prężnie rozwija się w tych szkołach nauka języków obcych. Pozostali organizatorzy, to przede wszystkim wyspecjalizowane w określonych kierunkach instytucje jak np. Szwajcarski Związek Kształcenia Rodziców, Szkoła Kadr Pielęgniarskich itp.

Szkoły Migros

Oferta szkół Migros jest podzielona na trzy obszary. Część pierwsza – języki obce – zawiera zestawienie kursów na różnych poziomach, w różnych wielkościowo grupach dla wielu języków (w niektórych ośrodkach nawet 26 języków obcych). Część druga została nazwana „Biznes”, a zawiera oferty edukacyjne z zakresu informatyki, ekonomii, zarządzania, handlu, kształcenia edukatorów, treningu osobowości itp. Ostatnią grupą są oferty „czasu wolnego”: kursy artystyczne, fotografia, sport, gotowanie itp.

Stowarzyszenie Akademickiej Edukacji Dorosłych (AKAD)

Stowarzyszenie to istnieje od przeszło 40 lat. Jego pionierskim rozwiązaniem było przystosowanie oferty edukacyjnej skierowanej do młodzieży do potrzeb dorosłego odbiorcy oraz zapewnienie otrzymania uznawanych w całej Szwajcarii dyplomów, a nie dyplomów organizatora kształcenia. Dlatego oferta AKAD stała się szansą dla zdolnych, ambitnych dorosłych osób, które chciały poszerzać swoją wiedzę, zdobywając jednocześnie uznany dyplom. Obecnie w czterech aglomeracjach: Bazylei, Zurychu, Lucernie i Bernie prowadzona jest we własnych ośrodkach akademickich działalność edukacyjna obejmująca studia, kursy i szkolenia w bardzo szerokim zakresie. Szkoły AKAD są alternatywą dla szkół publicznych i wydają dorosłym absolwentom dyplomy, certyfikaty, maturę i inne dokumenty, do których są uprawnione szkoły i uczelnie publiczne.

Uniwersytety Ludowe⁹

Pierwsze trzy szwajcarskie Uniwersytety Ludowe¹⁰ powstały w 1919 roku w Bazylei, Bernie i Zurychu. Idea uniwersytetów została zaczerpnięta oczywiście z duńskich tradycji oraz angielskiego *University Extensions*. Chodziło o szersze kształcenie narodu i tworzenie instytucji edukacyjnych, których działalność przyczyni się do zwalczania przeciwności między klasami. W okresie międzywojennym nastąpił ich rozwój, w samym kantonie Zurych powstało 36 lokalnych instytucji, w pozostałej części kraju 8 nowych szkół.

W styczniu 1943 roku zostało założone Stowarzyszenie Szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych (*Verein Schweizerischen Volkshochschulen* – VSV). Na pierwszym spotkaniu organizacyjnym chęć zrzeszenia się wyraziło 9 Uniwersytetów Ludowych. Na pierwszego prezesa wybrano znanego biologa, profesora Uniwersytetu w Bazylei Adolfa Portmanna, który kierował związkiem przez 12 lat. Jednym z założeń młodego związku była pomoc w powstawaniu nowych uniwersytetów, aby zapewnić edukację możliwie wielu dorosłym Szwajcarom. Wkrótce powstaje wiele nowych szkół, po II wojnie światowej pojawiają się także na terenie francuskojęzycznej Szwajcarii, w kantonie Tessin, a nawet w romańskiej części Graubünden. Tak utworzono około 100 uczelni, prócz tego sam Uniwersytet Ludowy w Zurychu zrzeszał około 50 swoich filii.

W latach pięćdziesiątych położono nacisk na jakość kształcenia. Coraz częściej odchodzono od prowadzenia zajęć w formie wykładowej, urozmaicając je. Wprowadzono wycieczki edukacyjne, spotkania tygodniowe, krótkie kursy, a nawet kilkusemestralne studia, których ukończenie wieńczył uznany w Szwajcarii certyfikat. Związek otrzymał wkrótce dotacje na swoją działalność z fundacji Pro Helvetia, później bezpośrednio z ministerstwa kultury.

Kantony i gminy wspierają finansowo działalność Uniwersytetów Ludowych na swoim obszarze, by umożliwić całemu społeczeństwu dostęp do kształcenia. Jednakże dotacje finansowe nie są zbyt wysokie i, uśredniając, pokrywają około 20% kosztów utrzymania tych instytucji. Uniwersytety są neutralne politycznie, wyznaniowo i niezależne od wpływów gospodarczych.

⁹ Podrozdział napisany na podstawie danych Szwajcarskiego Urzędu Statystycznego (Bundesamt für Statistik), www.statistik.admin.ch, stan z listopada 2001 roku oraz strony internetowej Stowarzyszenia Szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych (Verband Schweizerischer Volkshochschulen) www.up-vhs.ch, stan z grudnia 2002 roku.

¹⁰ W niektórych językach Uniwersytet Ludowy i Uniwersytet Powszechny określany jest jednym pojęciem, co może rodzić nieporozumienia, tak też jest z językiem niemieckim. *Volkshochschule* przyjmuję w tym artykule za określenie Uniwersytetu Ludowego.

Obecnie Związek Szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych liczy 84 członków rozsianych po całym obszarze konfederacji, są to samodzielne Uniwersytety Ludowe, lub większe instytucje skupiające mniejsze jednostki (filie), czego przykładami mogą być: Szwajcarski Uniwersytet Ludowy Kantonu Zurych (*VHS des Kantons Zürich*) zrzeszający 42 filie (niesamodzielne jednostki), czy Uniwersytet Ludowy Lucerny (*VHS Luzern*) z 17 filiami. Inne szkoły, np. kantonu Aargau, należą do stowarzyszenia *Verband Aargauische VHS*, jednak występują jako samodzielni członkowie VHS. Kierowanie VSV przejął w roku 1996 Pierre Cevey. Rocznie kształci się w Uniwersytetach Ludowych całej Szwajcarii około 120 tys. dorosłych obywateli, wybierając z około 6 tys. ofert tych szkół w ponad 600 gminach¹¹.

Do zadań VSV należy przede wszystkim wspieranie dialogu o problemach edukacji dorosłych w Szwajcarii i szukanie ich rozwiązań w murach Uniwersytetów Ludowych. Stowarzyszenie opracowuje dokumentacje i dane statystyczne o swoich członkach i dla nich samych, a także reprezentuje interesy szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych na forum międzynarodowym i w kraju. Do jego zadań należy również koordynacja działań członków VSV oraz dbanie o dalsze kształcenie wykładowców i pracowników administracyjnych uniwersytetów, dbając jednocześnie o profesjonalizację pracy administracyjnej wszystkich placówek. Od niedawna ważnym zadaniem VSV jest kierowanie komórką zajmującą się certyfikacją kursów językowych TELC, co stało się zresztą obszarem aktywnego działania edukacyjnego szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych.

Pracownikami dydaktycznymi w Uniwersytetach Ludowych są przede wszystkim wykładowcy akademicki szkół wyższych, nauczyciele szkół średnich, ale także praktycy-specjaliści z przemysłu, administracji, usług, jak również artyści, rękodzielnicy itd. W ciągu roku w pracę na Uniwersytecie Ludowym zaangażowało się około 3 tys. wykładowców.

Jednak *grundtvigowski* charakter uniwersytetu ludowego wydaje się już przeszłością, komercjalizacja rynku edukacyjnego sprawiła, że uczelnie te istnieją i są na rynku szwajcarskim mocno ugruntowane, jednak ich działania coraz bardziej zbliżają je do instytucji komercyjnych walczących o klienta – nie pełnią już funkcji centrum kulturowego, nie dbają o oświecenie wsi...

W ofercie edukacyjnej Uniwersytetów Ludowych znajdziemy podobne zestawienie kursów, szkoleń, spotkań do tych, które oferuje wymieniona już instytucja handlowo-usługowa Migros: kursy językowe, rękodzielnicze, spotkania autorskie, kursy komputerowe itp.

¹¹ Stowarzyszenie Uniwersytetów Ludowych Szwajcarii (VSV – Verein der Schweizerischen Volkshochschulen) www.up-vhs.ch, stan ze stycznia 2003 roku.

Stowarzyszenia oświatowe

Drugim znaczącym podmiotem organizującym działalność edukacyjną dorosłych są stowarzyszenia oświatowe

Jak już wspominałem w Szwajcarii działalność oświatową, oprócz autonomicznych instytucji, takich jak Akademia Edukacji Dorosłych w Lucernie, podejmują rozmaite związki i stowarzyszenia oświatowe. Są to często małe zrzeszenia, często kilkusobowe małe „instytucje” kształcące dorosłych, które często potrzebują wsparcia organizacyjnego, finansowego i merytorycznego. Te właśnie małe zrzeszenia łącząc się, tworzą organizację „centralną”, która będzie wspierać ich działania. Rola organizacji centralnych (*Dachorganisationen*) jest szczególnie ważna dla organizowania rozwoju kształcenia ustawicznego. Koordynacja działań poszczególnych członków, reprezentowanie ich interesów na zewnątrz, inicjowanie działań zmierzających do rozwoju edukacji dorosłych, występowanie na arenie politycznej i międzynarodowej sprawiają, że organizacje te muszą działać prężnie i współpracować ze sobą dla dobra szeroko rozumianej edukacji dorosłych. Dlatego tak istotne jest stworzenie silnych organizacji, których centrala będzie działać dla dobra swoich członków.

Różnorodność tych zrzeszeń na rynku edukacyjnym Szwajcarii sprawia, że reprezentowane są różne obszary edukacji dorosłych, a powstanie nowej nadrzędnej, stworzonej przez nie organizacji może się przyczynić do bardziej dynamicznego rozwoju edukacji dorosłych w Szwajcarii¹².

Szwajcarskie organizacje naczelne, centrale, pełnią różnorakie funkcje, by zaspokajać potrzeby instytucji kształcących, osób kształcących się, mediów, polityki i zainteresowanego edukacją dorosłych społeczeństwa.

Najbardziej prężną i ciągle rozwijającą się organizacją stało się, założone w 1951 roku Szwajcarskie Stowarzyszenie Edukacji Dorosłych (SVEB). Następnie można wymienić Stowarzyszenie Szwajcarskich Uniwersytetów Ludowych (*Verband der Schweizerischen Volkshochschulen*), które kształciło „edukatorów” oraz pośredniczyło przy współpracy między uczelniami i działało na arenie międzynarodowej, współpracując z innymi tego typu organizacjami z innych państw. Kolejną organizacją jest Szwajcarski Związek Kształcenia Rodziców (*Schweizerischer Bund für Elternbildung*), który wydaje fachowe czasopisma i współpracuje z instytucjami ukierunkowanymi na kształcenie rodziców. Podobne funkcje spełniała Katolicka Grupa Robocza Edukacji Dorosłych (*Katholische Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung* – KAGEB). Natomiast Czytać i Pisać (*Lesen und Schreiben*) to organizacja, która zajmuje się koordynacją działań skupionych na kształceniu osób

¹² Pressemitteilung Nr. 48/2000, Szwajcarski Urząd Statystyczny (Bundesamt für Statistik), www.statistik.admin.ch, stan z listopada 2001.

z problemami z czytaniem i pisaniem¹³. Sądzę, że warto poświęcić kilka zdań wymienionym stowarzyszeniom jako podmiotom organizującym edukację dorosłych w Szwajcarii

Szwajcarskie Stowarzyszenie Edukacji Dorosłych (SVEB)¹⁴

Osiem organizacji zajmujących się kształceniem dorosłych: *Coop Bildung Schweiz, Freunde Schweizerischer Volksbildungsheime, Klubschulen Migros, Schweizerische ArbeiterInnenbildungszentrale, Schweizerische Arbeiterschule, Schweizerische Staatsbürgerliche Gesellschaft, Schweizerische Vereinigung für Christliche Kultur, Soziale Arbeiterschule des Christlich-sozialen Arbeiterbundes* oraz *Verband der Schweizerischen Volkshochschulen* założyło 7 lutego 1951 roku Szwajcarskie Stowarzyszenie Edukacji Dorosłych (SVEB). Jeszcze do 1981 roku SVEB zrzeszało tylko 31 instytucji, obecnie jest ich ponad 200, pracuje w nich ponad 20 tysięcy nauczycieli dorosłych¹⁵.

Rolą tego stowarzyszenia jest reprezentowanie zrzeszeń działających w obszarze edukacji dorosłych i działanie mające na celu umocnienie pozycji edukacji dorosłych wśród elit politycznych oraz informowanie opinii publicznej o działaniach i trudnościach związanych z edukacją dorosłych. Ważnym wyzwaniem ostatnich lat dla SVEB jest zaangażowanie się w prace nad kodyfikacją ogólnoszwajcarskiego prawa oświaty dorosłych. W związku z tym to stowarzyszenie wysuwa propozycje rozwiązywania problemów i wyznacza kierunki rozwoju edukacji ustawicznej, koordynuje działalność swoich członków, prowadzi badania, udziela porad instytucjom czy władzom samorządowym. Stowarzyszenie czynnie uczestniczy we wszelkiego rodzaju projektach innowacyjnych jako kompetentny partner zarówno instytucji państwowych, jak i prywatnych. Współpracując z instytucjami zagranicznymi i międzynarodowymi, SVEB reprezentuje także środowisko osób powiązanych z edukacją dorosłych w Szwajcarii na arenie europejskiej.

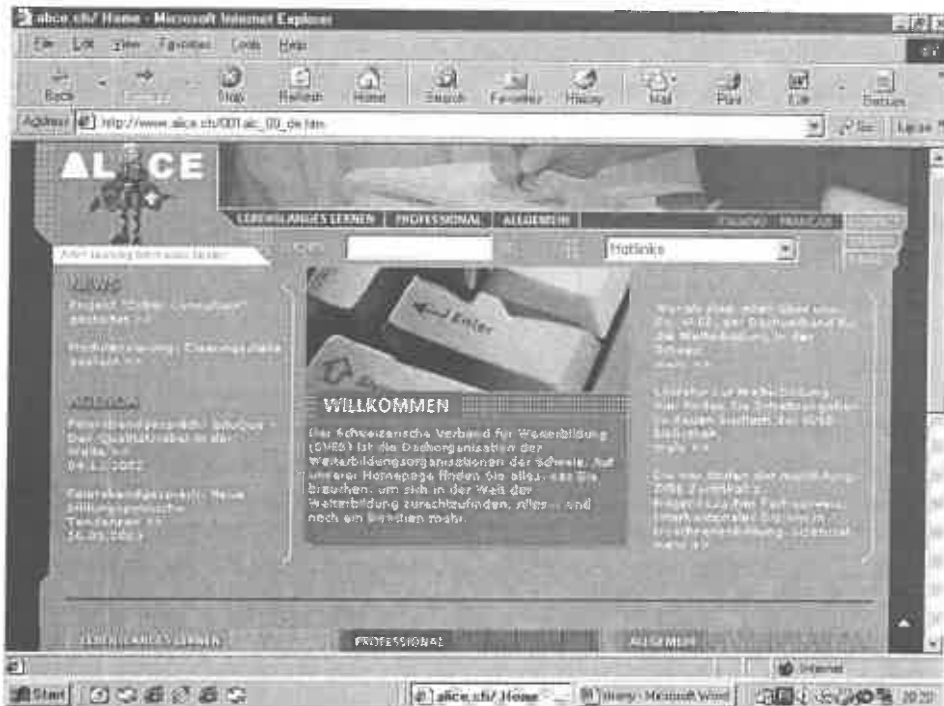
Organizacja wydaje czasopisma i publikacje o charakterze naukowym, pod jej patronatem jest czasopismo „Education Permanente” wydawane w języku niemieckim i francuskim i poświęcone tematyce oświatowej. Wydawany jest także biuletyn zawierający informacje o aktualnościach oraz zestawienie imprez związanych z edukacją dorosłych. Corocznie pracownicy

¹³ A. S c h l ä f l i, P. G o n o n, *Weiterbildung in der Schweiz*, Zürich 1999, s. 36.

¹⁴ Na podstawie strony internetowej Szwajcarskiego Stowarzyszenia Edukacji Dorosłych SVEB, www.alice.ch, stan z sierpnia 2001 roku oraz materiałów informacyjnych i reklamowych SVEB.

¹⁵ Stowarzyszenie Urzędów Kształcenia Zawodowego Niemieckojęzycznej Szwajcarii (Deutschschweizer Berufsbildungsämter-Konferenz) – www.dbk.ch, stan z sierpnia 2002 roku.

SVEB sporządzają zestawienie swoich instytucji kształcących „edukatorów” w całej Szwajcarii. Oprócz czasopism, Szwajcarskie Stowarzyszenie Edukacji Dorosłych wydaje także pozycje książkowe o tematyce bliskiej aktualnym problemom edukacji dorosłych w Szwajcarii. Także na stronach internetowych www.alice.ch można uzyskać informacje na temat samej instytucji, jak również przeczytać aktualne artykuły współpracowników SVEB. Stowarzyszenie prowadzi ogólnie dostępną bibliotekę.

Rys. 1. Strona internetowa SVEB

Dbając o jakość usług, jakie świadczą Szwajcarom członkowie SVEB, organizuje się dwa lub trzy razy w roku Forum Wymiany Doświadczeń (*Forum für Erfahrungsaustausch*), podczas którego są poruszane kwestie związane z działalnością członków SVEB. Dochodzi wówczas do wymiany doświadczeń między współpracującymi instytucjami, zarówno z zakresu organizowanych ofert edukacyjnych, jak również z organizacji i zarządzania tymi placówkami. Stowarzyszenie jest także współorganizatorem licznych konferencji naukowych i imprez związanych z edukacją dorosłych.

Ważnym kierunkiem działań SVEB jest koordynacja kształcenia „edukatorów”, czyli specjalistów jakiejś dziedziny, którzy podejmują dalsze

kształcenie celem uzyskania niezbędnych, andragogicznych kompetencji w nauczaniu dorosłych, tak by swoją wiedzę fachową przekazać innym w jak najbardziej efektywny sposób. Stowarzyszenie pracuje nad rozwojem systemu jakości kształcenia edukatorów, organizuje seminaria, kursy, szkolenia w tym zakresie, udziela także certyfikatów (*SVEB-Zertifikat I* i *SVEB-Zertifikat II*), które są uznawane w całej Szwajcarii. Jak wynika z broszury informacyjnej stowarzyszenia, która ma charakter portretu SVEB, jego działania są zdeteminowane sześcioma głównymi założeniami polityki kształcenia:

1. Edukacja dorosłych dla wszystkich. Każda osoba ma prawo do dalszego kształcenia.
2. Integracja dalszego kształcenia kierunku ogólnego i zawodowego.
3. Wspieranie i wzmocnianie pluralizmu edukacji dorosłych.
4. Opracowanie nowego, skoordynowanego systemu kształcenia dorosłych i uznawanie dyplomów.
5. Opracowanie modeli finansowania edukacji dorosłych skierowane na przyszłość.
6. Ciągłe wspieranie i umacnianie edukacji dorosłych.

Warto wspomnieć, że zrzeszenie, instytucja lub osoba prywatna, które pragną ubiegać się o członkostwo w stowarzyszeniu, muszą dokonać, stosując się do kryteriów zawartych w specjalnej ankiecie, odpowiedniej samooceny. Umowa wraz z samooceną, dzięki dołączonym dokumentom (plan kursu, formularz zgłoszeniowy, plan nauczania, materiały ewaluacji i inne materiały dotyczące kursu) to podstawa do sprawdzenia kursu kandydata. Procesem sprawdzania oferty zajmują się specjaliści pełnomocnicy w każdym z obszarów językowych, tworzą oni drugą ocenę. Obydwie oceny: od samego organizatora kształcenia i od pełnomocnika trafiają do delegata Komisji Ochrony Jakości (*Kommission für Qualitätssicherung*). Na ich podstawie delegat komisji wydaje decyzje o ewentualnym przydzieleniu danej ofercie certyfikatu. Siedmiu delegatów wybieranych jest na zebraniu członków stowarzyszenia, są to praktycy w zakresie edukacji dorosłych. Sama komisja wybiera spośród siebie trzech delegatów odpowiedzialnych za certyfikacje AdA (skrót od *Ausbildung der Ausbildenden* – kształcenie edukatorów) w trzech obszarach językowych. Rolą delegata jest również podejmowanie działań wtedy, gdy są jakieś niejasności, problemy, potrzebne są wyjaśnienia w relacjach SVEB–organizator kształcenia. Jeśli jakaś instytucja kształcąca straci uprawnienia do wydawania certyfikatów, ma szanse ponownie biegać się o te uprawnienia¹⁶.

¹⁶ A. S t u k e r, *Modell Schweiz, Ausbildung für Ausbildende*, Pressemitteilung, Szwajcarski Urząd Statystyczny (Bundesamt für Statistik), www.statistik.admin.ch, stan z listopada 2001 roku.

Obecnie Szwajcarskie Stowarzyszenie Edukacji Dorosłych (SVEB) jest organizacją cieszącą się ponad 50-letnią tradycją oraz renomą w całej Szwajcarii. Reprezentuje prywatne i państwowe instytucje oraz osoby prywatne, czynne zawodowo w edukacji dorosłych, kantonalne stowarzyszenia i związki oraz wewnątrzzakładowe działy zajmujące się kształceniem ustawicznym. Członkowie to zarówno instytucje komercyjne, jak również organizacje *non-profit*. Stowarzyszenie ma swoje biura w miastach wszystkich trzech obszarów językowych Szwajcarii: Zürich – niemieckojęzyczny, Lousanne – francuskojęzyczny oraz Vezia – włoskojęzyczny. Członkostwo w Szwajcarskim Stowarzyszeniu Edukacji Dorosłych zobowiązuje do regulowania rocznych opłat, które są negocjowane przez przedstawicieli SVEB z zainteresowaną instytucją i uzależnione od jej wielkości oraz kategorii zaszerogowania. Dla indywidualnych osób działających jako osoby kształcące dorosłych opłata członkowska jest stała i wynosi 150 franków szwajcarskich miesięcznie. W zamian za to członek SVEB otrzymuje publikacje stowarzyszenia, korzystne warunki umieszczania w nich swoich reklam oraz możliwość przekazywania wraz z publikacjami własnych materiałów informacyjnych. Na stronach internetowych Stowarzyszenia, w bazie członkowskiej, są wymienione wszystkie organizacje współpracujące ze SVEB oraz linki do tych instytucji. Członkowie stowarzyszenia mogą także liczyć na pewne przywileje w organizowanych przez SVEB imprezach. Instytucje członkowskie korzystają z biblioteki stowarzyszenia z możliwością wypożyczenia wszystkich pozycji. Członek SVEB może zabrać głos podczas zebrania delegatów instytucji członkowskich.

Szwajcarskie Forum Edukacji Dorosłych

W 1998 ukazało się, na zlecenie Urzędu Edukacji Zawodowej i Technologii oraz Urzędu Kultury, sprawozdanie o stanie edukacji dorosłych w Szwajcarii pod tytułem *Edukacja ustawiczna w Szwajcarii: sytuacja i zalecenia*. Autorami publikacji byli: wykładowca uniwersytetu w Bernie i Trier, dr Philip Gonon oraz dyrektor SVEB, dr Andre Schläfli. 6 czerwca 2000 roku powstało Szwajcarskie Forum Edukacji Dorosłych (*Forum Weiterbildung Schweiz*) – organ koordynujący działanie członków, czyli najważniejszych podmiotów kształcenia dorosłych. Historyczne uwarunkowania spowodowały, że podział kompetencji poszczególnych instytucji, organizacji i prywatnych form edukacyjnych, na poziomie związkowym, kantonalnym czy gminnym jest różnorodny i niejasny. Dlatego Forum ma koordynować współpracę i przydzielać konkretne role poszczególnym instytucjom: prywatnym organizacjom oświatowym, stowarzyszeniom i związkom, ale także kantonom i instytucjom związkowym.

Powstała instytucja jest platformą informacyjną i koordynującą w zakresie edukacji dorosłych w Szwajcarii. Forum ma wspierać działania mające na celu rozwój edukacji ustawicznej. W organizacji tej działa już 10 podmiotów – począwszy od stowarzyszeń społeczno-kulturalnych poprzez stowarzyszenia wyznaniowe, do państwowych urzędów. O efektach tego nowego podmiotu nie można jeszcze zbyt wiele powiedzieć, ze względu na zbyt krótki czas jego działania. Pokłada się jednak w nim wielkie nadzieje.

Podsumowanie

Organizatorzy kształcenia edukacji dorosłych w Szwajcarii to przede wszystkim instytucje prywatne – wyjątkowo silne, prężnie działające i bardzo aktywne. To dzięki nim ukształtował się obecny stan oświaty dorosłych. Gdyby działania prywatnych przedsiębiorców były w większym stopniu wspierane przez organy państwowe i samorządowe, można by spodziewać się jeszcze lepszych efektów ich wspólnego działania. Państwo jednak oddaje inicjatywę instytucjom od niego niezależnym. Z pewnością cieszące się ponad 50-letnią tradycją SVEB odegrało i ciągle odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu oświaty dorosłych w Szwajcarii. Jednak brakuje jednej nadrzędnej organizacji centralnej, która zrzeszałaby możliwie jak najwięcej instytucji kształcących dorosłych, wyznaczając im odpowiednie standardy kształcenia. Zadaniem organizacji byłoby reprezentowanie tych instytucji na arenie politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem dążeń do sprawiedliwych, ogólnie obowiązujących prawnych rozwiązań (w szczególności dotyczących dofinansowania).

Niewątpliwą zasługą omówionych instytucji oraz innych działających na rynku edukacyjnym Szwajcarii jest ogromna liczba ofert edukacyjnych przyczyniająca się do zmniejszenia marginalizacji pewnych grup społecznych, motywująca do dalszego kształcenia się – przez całe życie. Za tym jednak powinna iść pomoc prawna (urlop szkoleniowy) i finansowa (dofinansowanie), co nie leży już w gestii organizatorów kształcenia.

Działania organizacji centralnych zmierzają właśnie do realizacji celów stawianych w międzynarodowych raportach traktujących o edukacji (Raport Delorsa, Biała Księga itp.). Dlatego kierunki rozwoju edukacji dorosłych w Szwajcarii wydają się jasne, zgodne z wymaganiami uczącego się europejskiego społeczeństwa.

Literatura

- Fabiś A., *Edukacja dorosłych w Szwajcarii, Rocznik Andragogiczny 2004*,
- Fabiś A., *Idea kształcenia ustawicznego w ujęciu szwajcarskim – stan obecny i wskazania na przyszłość*, [w:] *Edukacja ustawiczna w szkołach wyższych – od idei do praktyki*, red. R. Góralska, J. Pólturzycki, Płock-Toruń 2004.
- Gonon P., Schläfli A., *Weiterbildung in der Schweiz: Situation und Empfehlungen*, Zürich 1998.
- Schräder-Naef R., *Schweiz – Erwachsenenbildung. Länderbericht zuhanden der OECD*, Zürich 2000.
- Pólturzycki J., hasło: „Szkolnictwo dla dorosłych”, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykała, Warszawa 1997.
- Kalcsics K., *Ausbildung der WeiterbildungnerInnen in der Schweiz und in Österreich*, „GdWZ” 2001, nr 3.
- Pressemitteilung Nr. 48/2000, Szwajcarski Urząd Statystyczny (Bundesamt für Statistik), www.statistik.admin.ch, stan z listopada 2001 roku.
- H. Solarczyk, *Edukacja ustawiczna w Niemczech w kontekście międzynarodowym*, Toruń 2001.
- Wesołowska E.A., *Oświata dorosłych we Francji*, Warszawa 1988.
- Strona internetowa Szwajcarskiego Stowarzyszenia Edukacji Dorosłych SVEB, www.alice.ch, stan z sierpnia 2001 roku.
- Strona Szwajcarskiej Konferencji Urzędów Oświaty, www.dbk.ch, stan z sierpnia 2002 roku.